

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ^{ID}

egyetemi tanár

Szegedi Tudományegyetem

Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

e-mail: toths@hist.u-szeged.hu

A turóci seditio és az ónodi abrenuntiatio*

A Rákóczi-szabadságharc során tartott híres ónodi országgyűlés (1707. május 31. – június 23.) kétségtelenül a szabadságharc egyik legfontosabb eseménye volt.¹ Magáról az országgyűlésről a 19. század végén Csepreghy Kálmán készített monográfiát, illetve Áldásy Antal monográfia méretű elemzést adott közre a *Századok*ban, amely könyv formában is megjelent.² A 19. század utolsó évtizedéből még Thaly Kálmán hosszabb közleményeit említhetjük.³ A két világháború között Wellmann Imre nagy tanulmányt szentelt az ónodi gyűlésnek.⁴ Az országgyűlés 300. évfordulója alkalmából 2007. június 14-én a Hadtörténeti Intézet és Múzeumban emlékülést tartottak, amelynek tizenkét előadását közölte a *Hadtörténelmi Közlemények* a 2007. évfolyam 4. számában.⁵ Ezek közül témánk szempontjából

^{ID} orcid.org/0000-0002-8734-1494

* Jelen tanulmány a 2022. május 13-i emlékkonferencián elhangzott, Juhász Krisztina által felolvasott előadásomra épít, amellyel kedves kollégám, Sipos József emlékének adózok.

¹ Az ónodi országgyűlés elemzését lásd R. Várkonyi Ágnes: *Az ónodi országgyűlés. Régi és új kérdésekkel*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1119–1156.; historiográfiai áttekintésre uo. 1120–1129.

² Csepreghy Kálmán: *Az ónodi országgyűlés és előzményei*. Budapest, 1894.; Áldásy Antal: *Az 1707. évi ónodi országgyűlés története*. Századok, 29. évf. (1895) 545–563., 619–647., 710–745., 845–855., 922–949.; könyv formában Áldásy Antal: *Az 1707. évi ónodi országgyűlés története*. Budapest, 1895.

³ Thaly Kálmán: *Az ónodi országgyűlés történetéhez*. I–II. Századok, 30. évf. (1896) 1–22., 97–113.

⁴ Wellmann Imre: *Az ónodi országgyűlés történetéhez*. In: Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának ünnepére. Budapest, 1938. 525–571.

⁵ Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1119–1364.

kiemelendő R. Várkonyi Ágnes áttekintése,⁶ valamint Czigány Istvánnak a katonaság szerepét vizsgáló⁷ és Mészáros Kálmánnak a turóci pártütést elemző tanulmánya.⁸ A fentiekén kívül több összefoglaló munkában is tárgyalták a kérdéskört. Az ónodi országgyűlés két legfontosabb történéseit és azok előzményeit vizsgálom jelen írásomban: a turóci követek elleni fellépést, a *seditio* (lázadás) véres letörését (1707. június 6.) és a Habsburg-ház, I. József trónfosztását (*detronizáció*), vagy inkább a sajátos kuruc terminológiával élve, ellene mondását (*abrenuntiatio*) egy héttel később (június 13.). Elemzésem tárgya a szabadságharc krízise és annak radikális megoldása.

A turóci *seditiót*, a szervezkedés kezdetét és az *abrenuntiatio* tervezését szinte egy időre tehetjük, mindkettő 1707 januárjára nyúlik vissza. Az előbbi a felvidéki Turóc vármegyében indult, a másikat pedig egy központi kormányshoz, a Szécsényben felállított Szenátus rozsnói plenáris ülésén vetették fel. A központi hatalom és a vármegyei rendiség hagyományos ellentéte az egyik hangsúlyos eleme ennek a kibontakozó konfliktusnak. Emellett kiemelendő az a körülmény is, hogy a török kiűzését hozó hosszú háború (1683–1699) után négy évvel kitörő Rákóczi-szabadságharc is elhúzódott. Az ónodi gyűlés évében, 1707-ben már öt éve folytak a harcok, és ez jelentős terhet rótt Magyarország lakosságára. 1706 nyarán a nagyszombati béketárgyalások a két fél eltérő követelései miatt kudarcba fulladtak.⁹ Hasonlóképpen nem járt eredménnyel az angol–holland mediáció, Jacob Jan Hamel Bruyninx holland követ vagy Okolicsányi Pál turóci evangélikus köznevelő, Habsburg békebiztos közvetítése 1706. október–december folyamán. II. Rákóczi Ferenc a konföderáció vezetői fejedelmeként ragaszkodott az Erdélyi Fejedelemséghez és a kötendő béke nemzetközi (Svédország és Poroszország) garanciájához. Az 1706. decemberi titkos konferenciákon I. József császár–király és a Habsburg-udvar elvetette Rákóczi feltételeit, így nem volt esély a megegyezésre.¹⁰ Ennek következtében mind Rákóczi és a konföderáció más vezetői, mind pedig az uralkodóval való békekötést szorgalmazó személyek valamilyen kiutat kerestek ebből a helyzetből.

Az egyik megoldási lehetőség a Habsburg-háztól (*Domus Austriaca*), a dinasztiától való elszakadás és a szabadságharc ügyének egy általános európai békébe való bevétele volt. Ezt az elképzelést képviselte a Rozsnón 1706. december 18-ára összehívott Szenátus. Ezen fontos határozatokat hoztak többek között az álta-

⁶ R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1119–1156.; a tanulmány változatlan újraközlését lásd R. Várkonyi Ágnes: *Rákóczi tanulmányok*. Budapest, 2015. 201–246.

⁷ Czigány István: *A katonaság és az ónodi országgyűlés*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1175–1194.

⁸ Mészáros Kálmán: *Újabb szempontok és források a turóci „pártütés” történetéhez*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1195–1232.

⁹ A nagyszombati béketárgyalásokat lásd Köpeczi Béla – R. Várkonyi Ágnes: *II. Rákóczi Ferenc*. Budapest, 1976.² 237–243.; ezek megszakadását lásd Áldásy: *Az 1707. évi ónodi országgyűlés története*, 619–626.

¹⁰ Az angol–holland békekötési kísérletekre és Okolicsányi Pál szerepére lásd R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1135–1137.

lános jövedelemadó bevezetéséről, a rézpenz kibocsátásának korlátozásáról, jóváhagyták Forgách Simon tábornagy elfogatását stb.¹¹ Forgách váratlanul tűnő novemberi letartóztatása mögött elsősorban nem katonai vétség, sokkal inkább politikai tevékenysége, „az vármegyékben kezdett egyenetlensége” rejlett. Rákóczi és Bercsényi novemberi–decemberi levelezéséből kitűnik, a kuruc tábornagy és szenátor biztatott több vármegyét, köztük Nyitrát, hogy ne tűrjék az önkényt, kérjék az országgyűlés összehívását.¹² A felvidéki vármegyék, kiemelten Nyitra vármegye elégedetlenségével már 1706 őszén számolhatunk. Mindez előrevetítette a turóci pártütést, Forgách bebörtönzése pedig jelezte a növekvő krízist. A karácsonyi ünnepek miatt csak hosszabb szünet után, 1707. január közepén folytatódott a szenátorok rozsnyói gyűlése, és február elejéig tartott.¹³ Ekkorra vált világossá, hogy a béketárgyalások nem hoztak eredményt. Az 1707. január 22-i rozsnyói szenátusi ülésen ismertették a korábbi (1706) béketárgyalások iratait, majd feltették a legfontosabb kérdést: „[...] az Ausztriai Dominium abrenunciatiója, detronisatio és interregnumnak pronuciációja, ezt tanácsos-e elkövetni vagy sem?” Öt pontban foglalták össze az érveket: „[...] hogy magát szabad nemzetnek declarálhassa, szükséges az Domini Austriacii abrenuntiatio.” Hozzá tették, hogy csak önálló országgént kaphat segítséget külső hatalmaktól, és csak így foglalhatják majd bele az universalis békébe (*pax universalis*), amelynek elvét az 1701. szeptember 20-án kötött hágai szerződésben fogalmazták meg a spanyol örökösödési háború (1701–1714) kezdetén. A rozsnyói gyűlésen kétségbe vonták József császár-király (1705–1711) magyar királyi hatalmának törvényességét. Hangsúlyozták, hogy József apja, Lipót császár-király az eperjesi véres eseménnyel – amikor Caraffa tábornok végeztetett ki több embert a kurucokkal való kapcsolatok miatt – megfélemlítette a rendeket az 1687–1688. évi országgyűlésen, ezért fogadták el a Habsburgok örökös királyságát és József öröklését. Végezetül úgy határoztak, hogy országgyűlésnek kell döntenie a kérdésben, és kimondani az *abrenuntiatiót*, a detronizációt és az interregnumot.¹⁴ Rákóczi emlékirataiban hangsúlyozta: a „szenátusban mindenki azon a véleményen volt, hogy meg kell tennünk ezt az elszakadási

¹¹ R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1135.

¹² Bercsényi 1706. november 30-i és december 13-i leveleire lásd *Székesi gróf Bercsényi Miklós főhadvezér és fejedelmi helytartó levelei Rákóczi fejedelemhez*. 1704–1712. Közli: Thaly Kálmán. II. köt. 1706–1708. Budapest, 1877. (Archivum Rákócziánium. II. Rákóczi Ferenc levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. 1. osztály, 5. köt.) 329., 343.; Rákóczi december 17-i levele Bercsényihez, *II. Rákóczi Ferenc fejedelem leveleskönyvei 1703–1712*. Közli: Thaly Kálmán. I. köt. 1703–1706. Pest, 1873. (Archivum Rákócziánium. II. Rákóczi Ferenc levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. 1. osztály, 1. köt.) 657.; erre és Forgách szerepére lásd Czigány: *A katonaság és az ónodi országgyűlés*, 1183.

¹³ A rozsnyói gyűlést lásd Heckenast Gusztáv: *A Rákóczi-szabadságharc*. Budapest, 1953. 85–86.; Köpeczi – R. Várkonyi: *II. Rákóczi Ferenc*, 263–266.

¹⁴ A rozsnyói szenátusi határozatok a „*Conclusa Rosnaviensia*. In *Anno 1707. Mensibus Januario et Februario*”; lásd Thaly: *Az ónodi országgyűlés történetéhez*, 12–22.; teljes közlését lásd: Köpeczi Béla: *A francia szövetség reménye és az ónodi országgyűlés*. In: uő: *A Rákóczi-szabadságharc és Franciaország*. Budapest, 1966. 142–143.; lásd még R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1137.

nyilatkozatot azért az előnyért, hogy szerződést kössünk Franciaország királyával”. A fejedelem megemlítette: „ennek a pontnak [ti. az abrenuntiációnak] tekintetében titoktartásra köteleztem a szenátust, amelyet nagyon is megőriztek.”¹⁵ Rákóczi kibocsátott egy okmányt is, amely szerint a „senatus megegyezett akaratából szükségesnek véltük a nemes confoederált statusoknak generalis conventust [...] Ónod mezőváros tájára rendelni”.¹⁶ Eredetileg Rozsnyó mezővárosba február végére tervezték a gyűlést, az időpont május elejére változott, a helyszín pedig Rákóczi intenciójának megfelelően Ónod lett, Borsod vármegye szélén. Ónod a Rákóczi-birtokok egyik központja. Feltevés szerint a hajdúvárosok szomszédsága miatt választotta a vezérlő fejedelem, aki a vitézlő rendre akart támaszkodni.¹⁷ Értethető módon Rákóczi nem említette a meghívóban, hogy az országgyűlés legfontosabb pontjának éppen a Rozsnyón elfogadott *abrenuntiatiót* szánja.¹⁸ Hozzátehetjük még az *abrenuntiatio* előzményeképpen, hogy a magyar rendi konföderáció vezérlő fejedelmét (*dux*) három hónappal később, 1707. április 5-én a marosvásárhelyi erdélyi országgyűlésen iktatták be erdélyi fejedelemnek (*princeps*).¹⁹ Ekkor törvénybe is foglalták az Erdélyi Fejedelemség Habsburg-háztól való elszakadását és az *abrenuntiatiót*.²⁰ A marosvásárhelyi, erdélyi *abrenuntiatio* két hónappal előzte meg a magyarországi, ónodi *abrenuntiatiót*.

Az *abrenuntiatio* rozsnyói szenátusi felvetésével szinte egy időben, 1707 januárjában kezdődött a *turóci seditio* (lázadás).²¹ A felvidéki Turóc vármegye 1707. január 27-i közgyűlésén elkezdtek tárgyalni egy olyan, a szomszéd vármegyékhez küldendő körlevelet, amelyben elsősorban gazdasági sérelmek szerepeltek (nagy terhek, a katonaság visszaélései, a szabad kereskedelem korlátozása stb.). A körlevél mellett a fejedelemhez küldendő *Memorialist* is megfogalmaztak. Ebben kérték terheik könnyítését, az uralkodóval való béketárgyalások folytatását. A turóci közgyűlés január 31-én el is fogadta a körlevelet, és a *Memorialis* másolatával együtt, javítások után február végén el is küldték a szomszédos vármegyékhez.²² A cél a közös fellépés szorgalmazása volt, de ebből nem lett semmi, a vármegyék nem reagáltak a felhívásra, sőt a fejedelemnek továbbították a körlevelet.

¹⁵ II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról, 1703-tól annak végéig. Ford. Vas István. Budapest, 1978. (Archivum Rákócziánium. II. Rákóczi Ferenc levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. 3. osztály, 1. köt.) 385–386.

¹⁶ Csepreghy: *Az ónodi országgyűlés*, 30.

¹⁷ Köpeczi – R. Várkonyi: *II. Rákóczi Ferenc*, 279.

¹⁸ Csepreghy szerint azért nincs „az országgyűlés főtárgya, az abrenuntiatio megnevezve, mert annak nyílt közlése által nem akarta Rákóczi az ingadozókat elidegeníteni magától”. Csepreghy: *Az ónodi országgyűlés*, 31.

¹⁹ Heckenast: *A Rákóczi-szabadságharc*, 86–87.

²⁰ R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1142.

²¹ A rendi-vármegyei szervezkedésre lásd: Köpeczi – R. Várkonyi: *II. Rákóczi Ferenc*, 272–277.; a kérdéskör legújabb, kiváló összefoglalása új forrásokkal együtt: Mészáros: *Újabb szempontok és források*, 1195–1232.

²² Vö. Mészáros: *Újabb szempontok és források*, 1196–1197.; Turóc megye körlevelének és a fejedelemnek szánt *Memorialis* tervezetének kiadására uo. 1211–1214. (Függelék, 1. sz. dokumentum.)

A körlevél és a *Memorialis* megfogalmazásában a fiatal Okolicsányi Kristóf alispánnak és Rakovszky Menyhért táblabírónak jutott főszerep.²³ A béketárgyalások szorgalmazásában része lehetett az alispán apjának, Okolicsányi Pálnak is. Egyértelmű ugyanakkor, hogy Turóc vármegye közgyűlése is egyetértett a sérelmek (*gravamenek*) kérdésében, de utólag áthárították a felelősséget a két „főbűnösre”, Rakovszkyra és Okolicsányira.²⁴ Rákóczi és Bercsényi elég hamar tudomást szerzett a körlevelekről. Ezt megelőzően, februárban Palocsay György ezredének turóci táborozása és éles hangú levélváltása Okolicsányi Kristóffal borzolta fel a kedélyeket.²⁵ A turóciak panaszt tettek a brigadéros ellen Bercsényinél és Rákóczinál is. A fejedelem Palocsay megbüntetésére utasította Bercsényit március közepén.²⁶ Három héttel később a turóci körlevél-botrány kirobbant, és immár erre reagált Bercsényi, aki maga elé hívatta Okolicsányi Kristófit, s megfeddte a körlevél és a *Memorialis* miatt.²⁷ Rákóczihoz intézett, 1707. áprilisi 10-i levelében már turóci *seditiót*, lázadást emlegetett. Javaslatára szerint az országgyűlés elé kell vinni az ügyet: „hadd keressük ki az ónodi gyülekezett elütt az ilyen nagyramehető seditiót; vagy igazítsa el az Ország, vagy légyen tudva sorsunk.”²⁸ A fejedelem elfogadta Bercsényi javaslatát, és nyilvánosság elé vitte a turóci pártütés ügyét, ami így a kulcsfontosságú *abrenuntiatio*, az ellene mondás előtt került napirendre.

A nagy jelentőségű ónodi általános gyűlés (*generalis conventus*) nehezen indult, a május 1-jei időpontot nem lehetett tartani, a vízáradások miatt a megyei követek nagyon lassan érkeztek meg. Rákóczi is csak május 24-én ért Ónodra. Hosszú előkészítés után, egy hónap késéssel, május 31-én nyílt meg hivatalosan az országgyűlés, amely bő három hét (június 23-ig) alatt heves, tragédiába torkolló vitákat s alapvetően fontos reformokat, törvényeket hozott.²⁹ A táborig jellegű, ónodi-körömi mezőn rendezett általános gyűlésen az inflációt hozó rézpenz (*libertas*) érvényessége napokig tartó ádáz vitát gerjesztett. Június 6-án (hétfőn) a konfliktus végzetesen elfajult. Az alábbiakban vázolom a fő források és a szakirodalom alapján az ország hatalmas sátrában zajló, június 6-i gyűlést, amely a turóci *seditio*

²³ A szakirodalomban Rákóczi Emlékiratai alapján gyakran tévesen alispánnak titulált Rakovszky Menyhért táblabíróra (*assessor*) és a gyakran tévesen jegyzőnek nevezett fiatal Okolicsányi Kristóf alispánra lásd Mészáros: *Újabb szempontok és források*, 1200–1203.

²⁴ Wellmann: *Az ónodi országgyűlés történetéhez*, 565.

²⁵ Palocsay durva levélben sértegette Okolicsányi Kristóf alispánt, még azt a közmondást is említette, hogy „kása nem étel, tót nem ember”. Mészáros: *Újabb szempontok és források*, 1198.

²⁶ A Palocsay-ügyre lásd Mészáros: *Szempontok és források*, 1198–1199., 1215–1218. (Függelék, 2–4. sz. dokumentumok.)

²⁷ Czigány: *A katonaság és az ónodi országgyűlés*, 1186.

²⁸ Bercsényi levele Rákóczihoz 1707. április 10-én, in Székési gróf Bercsényi Miklós főhadvezér, 390–391.; vö. Czigány: *A katonaság és az ónodi országgyűlés*, 1187.

²⁹ Az ónodi országgyűlésre összefoglalóan lásd Csepreghy: *Az ónodi országgyűlés*, 49–155.; Áldásy: *Az 1707. évi ónodi országgyűlés története*, 627–647., 710–745., 846–855.; Márki Sándor: *II. Rákóczi Ferenc 1676–1735*. 2. köt. 1707–1708. Budapest, 1909. 5–53.; Heckenast: *II. Rákóczi Ferenc*, 88–95.; Köpeczi – R. Várkonyi: *II. Rákóczi Ferenc*, 279–287.

felszámolását eredményezte.³⁰ A viharos és véres ülés pontos rekonstrukciója korántsem egyszerű feladat, a rendelkezésre álló források más-más nézőpontból közelítették meg az eseményt.³¹ Az ülésen nemcsak a rendek, de a katonaság küldöttei is részt vettek, a sátor körül pedig a fejedelem udvari katonasága állomásozott. Korán, reggel 8 órakor folytatódott az előző napok rézpénzvitája. A váci káptalan követe, Berkes András 13 felső-magyarországi vármegye állítólagos egyetértésével ágált a rézpénz általános elfogadása ellen. Felszólalt Bercsényi is, mint mondta, nem lehet a privát érdekeknek és a gazdagoknak kedvezni, az egész ország érdekét kell nézni. Ekkor került elő a turóci körlevelek kérdése, aligha véletlenül. Rákóczi magához ragadta a szót, és „zsebjeből előrántá a turóciak neve alatt írott bizonyos *confoederatiót* (és őt is) megbántó levelét”.³² A fejedelem megköszönte azoknak, akik a körlevelet eljuttatták hozzá, és felszólította a vármegye két követét, Okolicsányit és Rakovszkyt, hogy fejték ki sérelmeiket.³³ A két turóci követ elkezdte a panaszokat sorolni. Olyan messze voltak azonban a sátorban, és akkora volt a tömeg moraja, hogy Rákóczi nem értette beszédüket. Közelebb hívta őket a vezérlő fejedelmi trónszékhez. A két követ odament, és kezdték újra felsorolni a sérelmeket: a hadak vonulását, a tisztek visszaéléseit, az élelemszállítást, az adókat és a rézpénz okozta problémákat. Az indulatos Bercsényi időnként megszakította őket. Rákóczi azt válaszolta, hogy mindez a bécsi udvar által rájuk kényszerített háború következménye, amelyet szabadságuk kivívásáig kell folytatni. Turóc vármegye a fekvéséből következően kiesik a hadműveletek útjából. A fejedelem sérelmezte, hogy miért nem hozzá intézték panaszait, hacsak nem feltételezték róla, a konföderáció fejről, hogy részrehajló. Okolicsányi és Rakovszky zavarodottan reagáltak, és megismételték a panaszokat. Rákóczi elégtételt, *satis-*

³⁰ A június 6-i ülésre vonatkozó források közül első helyen Rákóczi memoárjait említhetjük szubjektív voltak ellenére is: *II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai*, 158–161. (francia), 394–396. (magyar); további fontos források: *Napló az ónodi országgyűlésről*. In: Köpeczi Béla – R. Várkonyi Ágnes (szerk.): *Rákóczi-tükör. Naplók jelentések, emlékiratok a szabadságharcról*. 1–2. köt., 2. köt. Budapest, 1973. 311.; lásd még R. Várkonyi Ágnes – Kis Domokos Dániel (szerk.): *A Rákóczi-szabadságharc*. Budapest, 2004. 185.; *Diarium Conventus Onodiensis*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): *Rákóczi-tükör*, 315–317.; R. Várkonyi–Kis (szerk.): *A Rákóczi-szabadságharc*, 187., 189.; *Bártfa város követeinek naplója*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): *Rákóczi-tükör*, 320–332.; *Beniczky Gáspár naplója*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): *Rákóczi-tükör*, 348–350.; *Louis Le-maire: Beszámoló mindarról, ami a magyarországi háborúban történt az 1705-ös hadjárat kezdetétől 1708 márciusáig*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): *Rákóczi-tükör*, 254–257.; ide lehet még sorolni Ottlyk György önéletírását is: *Felső-ozoróci és kohanóci Ottlyk György önéletírása. 1663–1711*. Közli: Thaly Kálmán. Budapest, 1875. (Monumenta Hungariae Historica Scriptorum XXVII.) 102–103.

³¹ A rekonstrukció nehézségeire a hat viszonylag részletes beszámoló ellenére lásd Czigány: *A katonaság és az ónodi országgyűlés*, 1187.; R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1145–1148.

³² *Napló az ónodi országgyűlésről*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): *Rákóczi-tükör*, 311.

³³ Rákóczi emlékirataiban két helyen is tévesen Rakovszkyt nevezte alispánnak, Okolicsányit pedig jegyzőnek, *II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai*, 394., 396.

factiót kért a gyűléstől, és igazságszolgáltatást, az országgyűlés által elrendelt törvényes számonkérést a vármegye és képviselői ellen. Ekkor az addig elég zajos gyűlés elhallgatott. Rákóczi azt mondta, szomorú, hogy kérését haboznak megadni. Tovább tartott a rendek hallgatása. Rákóczi úgy vélte, hogy nem neki, hanem a turóci követeknek adnak igazat, és kitört belőle a visszafojtott keserűség. A *Diarium Conventus Onodiensis* így örökíti meg a fejedelem kiáltva elmondott szavait: „Ezt érdemeltem tőled, haza, bujdosásim után? Életemet, véretem, mindenemet értedded felszenteltem, feleségemet, gyermekemet, szerencsémeket megvettem, sőt, az édes eleim is hozzád való szerelmekért a virágzó előbbi szabadságnak helyire hozásáért mindeneket kockára vetvén, véreket, hiteket fölálodozták: nem tűröm, nem szenvedem, magammal koporsóba viszem, mert te tudod, Istenem, hogy igaz hívó vagyok, és privatumot nem kívánok, ne szenvedd, édes hazám rajtam ezen gyalázatot!”³⁴ Rákóczi szenvedélyes fellépését és a rendek reakcióját a magyar történetírásban Szekfű Gyula így kommentálta: az „urak megzavarodva hallgatták az egyéni hangokat, melyek érthetetlen módon szakították meg az ő dietális tárgyalásukat, hol szenvedelmes, túlfűtött vádakból és gravamenekből semmi különös nem szokott következni”. Érezték, hogy „az Egyéniség sikoltott fel köztük, ami valami egészen más, nagyobb, mint az egész privilegizált világuk, ami előtt nekik meg kell hajolniok”.³⁵ Rákóczi az emlékirataiban említi, hogy felugrott székből azzal, hogy lemond a Szécsényben ráruházott vezérő fejedelmi méltóságáról, és visszavonul erdélyi fejedelemségébe.³⁶ Ez mozdította meg a szinte megbénult urakat. Visszaültették Rákóczit a székébe. Bercsényi indulatosan felszólalt a rágalmozók ellen, majd kardot rántott, ráütött vele Rakovszkyra, Károlyi is karddal támadt a két turóci követre.³⁷ Nagy kavarodás támadt, menekültek a követek, de az összevagdalt Rakovszky az ország sátrán kívül meghalt. A fiatalabb Okolicsányi súlyosan megsebesült, próbált menekülni, de elfogták. A katonaság küldöttei és a sátoron kívüli katonaság is beavatkozott a konfliktusba. A kétségkívül zavaros helyzetben Rákóczi parancsot adott az udvari hadaknak, hogy ne ártsanak a többi turóci megbízottnak. Az elfogott Okolicsányit kihallgatták, megtortúrázták, a hadbíró, Kajali Pál ítélete alapján harmadnap kivégezték. A két főbűnösnek tekintett halott turóci követet ló farkára kötötték, és szemétre vetették. A vármegye zászlaját megszagatták, pecsétjét összetörték, a megye többi vezetőjét fogságba vetették. Később Kristóf apját, Okolicsányi Pált is elfogták. A turóci *seditio* letörése nagy visszhangot váltott ki nemcsak Magyarországon, hanem elsősorban a trónfosztásban érdekelt francia diplomaták körében is, akik többnyire elítélően

³⁴ A *Diarium Conventus Onodiensis* fenti híradására lásd *Diarium Conventus Onodiensis*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 316.

³⁵ Rákóczi ónodi fellépésére és egyéniségére lásd Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar Történet. VI. A tizenharmadik század*. Budapest, é. n. (1928) 51.

³⁶ *II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai*, 395–396.

³⁷ Károlyi Sándor szerepére a június 6-i véres gyűlésen lásd Kovács Ágnes: *Károlyi és az ónodi vérfürdő*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1233–1241., főleg 1233–1234., 1239.

nyilatkoztak a kegyetlen fellépés kapcsán.³⁸ Érthető módon nagy visszhangot váltottak ki az események Bécsben, de még a távoli amerikai angol gyarmatokon, Bostonban is értesültek arról.³⁹

Az ónodi véres események, a június 6-i hétfői lincselés nem vetette vissza az *abrenuntiatio* tárgyalását. Rákóczi emlékirata tanúbizonysága szerint megkérdezte a Szenátus tagjait, hogy folytassák-e a trónfosztás tárgyalását, vagy halasztsák el, mert az a vád érheti őket, hogy a rendeket akarták megfélemlíteni ennek elfogadása érdekében. A Szenátus tagjai azt mondták, hogy Turóc vármegye cselészövése éppen hogy indok a trónfosztás tárgyalására.⁴⁰

Egy héttel később, június 13-án, szintén hétfői napon sor került az *abrenuntiatio*ra.⁴¹ Rákóczi terjesztette elő fejedelmi törvényjavaslat, proposíció formájában a trónfosztás javaslatát. Eszerint Magyarország szabadsága érdekében szükséges, „hogy a nemes konfoederált statusok az austriai ház s József királyságának abrenunciatiót tegyenek”.⁴² Bercsényi hosszabb szónoklattal támogatta a javaslatot. Hozzátette, hogy ez nem új proposíció, „mivel ezen abrenunciatiót még szécsényi gyűléskor töttenek, akkor tudnillik mindjárt, valamikor confoderáltak; hogy pedig annak publicatiója eddig halladott: okozta aztat reménlett békesség tractájának kívánatos vége”.⁴³ A *Diarium Conventus Onodiensis* tudósítása szerint „a király szándéka nem egyéb, mint leverni a nemzetet, miáltal örökös szolgaság várna reá”. Az országgyűlés kijelentette: „Eb ura fakó, maji naptul fogvást Joseph nem királyunk, abrenuntialván mindenekben ellene, inkább egy óra alatt elvészünk, semmint örökös jobbgyságot viselyünk, mely földkiáltásunkat confirmáljuk confoederatióra letett hitünkkel, az ország pedig mondassék interregnumnak mind addig, meglen más országgyűlés alatt királyt nem választanak.”⁴⁴ Más, tömör összegzés szerint „mely abrenunciatiórul hogy említett articulus condáltassék, consentiáltak az nemes confoederált statusok”.⁴⁵ A gyűlés tehát kimondta, hogy a Habsburg-ház nem birtokolja örökös jogon az országot, érvénytelennek nyilvánítva

³⁸ Köpeczi Béla: *Az ónodi trónfosztás és a francia diplomácia*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1297–1304.; Tóth Ferenc: *Az ónodi országgyűlés francia szemmel*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1305–1315.

³⁹ G. Etényi Nóra: *Az ónodi országgyűlés a Wienerisches Diariumban és a The Boston News-letter-ben*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1316–1336.

⁴⁰ II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai, 161. (francia) – az *abrenuntiatio* franciául „renonciation” (lemondás) formában szerepel; 396. (magyar) – a fordításban (Vas István) „trónfosztás”. Voltaképpen egyik sem felel meg teljesen az *abrenuntiatio* (ellene mondás) latin fogalmának.

⁴¹ II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai, 161. (francia), 396. (magyar); az *abrenuntiatio* forrásaira lásd még *Diarium Conventus Onodiensis*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 319.; *Bártfa város követeinek naplója*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 340–341.

⁴² *Bártfa város követeinek naplója*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 341.

⁴³ *Bártfa város követeinek naplója*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 340.

⁴⁴ *Diarium Conventus Onodiensis*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 319.

⁴⁵ *Bártfa város követeinek naplója*. In: Köpeczi – R. Várkonyi (szerk.): Rákóczi-tükör, 341.

nította az 1687-es törvényt az örökös királyságról azért, mert az alkotmány átalakítására megfélemlítéssel szorították rá a rendeket.⁴⁶ Uralkodói jogokkal az új király megválasztásáig Rákóczit mint vezérlő fejedelmet ruházták fel. Helyettese fejedelmi helytartóként Bercsényi. Maradt tanácsadói testületként a Szenátus. Az ónodi törvények között másodikként szerepel a trónfosztásról, az *abrenuntiatió*ról szóló törvénycikk. Az első cikkely a konföderáció elleni összeesküvésről és összeesküvőkről szól – röviden ismertette a turóci követekkel való leszámolást –, valamint azok megbüntetéséről.⁴⁷

A turóci *seditio* és az ónodi *abrenuntiatio* összefüggését röviden úgy összegezhethetjük, hogy előbb, 1707 januárjában a rozsnyói szenátusi ülésen még a külpolitikai szövetségkötés miatt szükséges *abrenuntiatio* országgyűlési elfogadása állt előtérben. A háttérben majdnem ugyanekkor kibontakozó turóci szervezkedés, *seditio* – amely arra hivatkozhatott, hogy a sérelmeket (*gravamenek*) fel lehet vetni a diétán és orvoslásukat kérni – következtében viszont előbb fel kellett lépnie Rákóczinak, és csak utána térhetett vissza az *abrenuntiatio* kérdéséhez. Történelmi tragédia, hogy mindez a végletekig feszült légkörben véres eseményekhez vezetett, amit emlékirata tanúsága szerint Rákóczi maga is bánt, beszéde hevessége és indulatossága miatt.⁴⁸ A turóci követek, a *seditio* résztvevői sem árulók, sem mártírok nem voltak, még csak valami „békepárt” prominens képviselői sem, mindössze a hagyományos rendi politizálást követve váltak áldozattá. A rozsnyói Szenátus határozatának megfelelően a fejedelemnek ugyan sikerült kimondatnia az *abrenuntiatiót* és detronizációt, de a remélt külpolitikai támogatást és elismerést nem érthette el.

The sedition of the county of Turóc and the deposition at Ónod

The War of Independence (1703–1711) led by Prince Ferenc Rákóczi II reached its turning point in 1707. After unsuccessful peace treaties, the idea of deposition and dethronement of the Habsburg dynasty and Joseph I was raised at the session of the Senate at Róznóy in January 1707. Almost at the same time, a sedition started in the Highlands in the county of Turóc. In a circular letter and in a memorial, they formulated their complaints and sent them to the neighbouring counties. Rákóczi, as a chosen prince of the Hungarian Confederation, convened a general assembly, diet in Ónod (31 May – 23 June 1707). First of all, the sedition of Turóc inside the War of Independence had to be settled. A heated debate erupted at the session on 6th June, during which the two representatives of the county of Turóc were killed, meaning that the sedition was liquidated. A week later, on 13th June, the assembly accepted the dethronement and the deposition of Joseph I.

⁴⁶ A június 13-i nyilvános ülésre és határozatára lásd Csepreghy: *Az ónodi országgyűlés*, 94–99.; Áldásy: *Az 1707. ónodi országgyűlés története*, 739–742.; újabban R. Várkonyi: *Az ónodi országgyűlés*, 1151.

⁴⁷ Az ónodi törvénykezésre (benne a két első artikulussal) lásd Mezey Barna: *Törvények és törvényalkotás az ónodi országgyűlésen*. Hadtörténelmi Közlemények, 120. évf. (2007) 4. sz. 1157–1174.

⁴⁸ *II. Rákóczi Ferenc emlékiratai*, 158., 161. (francia), 394., 396. (magyar)